

О. Б. Саліхова,

доктор економічних наук,
провідний науковий співробітник відділу інноваційної політики,
економіки і організації високих технологій,
ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України",
E-mail: salikhova_elena@ukr.net;

О. В. Крехівський,

кандидат фізико-математичних наук,
радник Президента Союзу хіміків України,
E-mail: o.krekhivskiy@gmail.com

Новий механізм державної підтримки технологічних інновацій для розвитку промисловості

Уперше запропоновано механізм державної допомоги на реалізацію промислово-інноваційних проєктів вітчизняних промислових підприємств, який полягає у її співфінансуванні та частковій компенсації відсотків за залученими кредитами. Визначено критерії встановлення відповідності заявника та проєкту, а також базові показники виробничо-технологічної та фінансово-економічної експертизи проєкту. Запропоновано процедуру надання державної допомоги на реалізацію промислово-інноваційних проєктів.

Ключові слова: технологічні інновації, промислово-інноваційний проєкт, комплексна експертиза, державна допомога, державно-приватне партнерство.

Утвердження інноваційної моделі розвитку визначено як одна з цілей Стратегії економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004–2015 роки. Ухвалена у 2015 р. Стратегія сталого розвитку "Україна – 2020" також вказує на те, що для впровадження в Україні європейських стандартів життя та виходу на провідні позиції у світі Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями.

Однак незважаючи на те, що вже багато років в Україні інновації визначено стратегічним напрямом розвитку, статистика показує, що на практиці цього не відбувається. За даними Державної служби статистики [1], упродовж 2014–2016 рр. частка підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, становила лише 18,4% (з них 5,7% – продуктивні інновації та 10,3% – процесові). Проте здебільшого така діяльність – це придбання (переважно імпорту) готових технологій у вигляді машин та обладнання. Оскільки для впровадження інновацій необхідно мати працівників із певними компетенціями, спроможних його забезпечити, найвища частка технологічно інноваційних підприємств зафіксована серед великих суб'єктів господарювання (31%). У 2016 р. витрати на інновації переважно здійснювалися за рахунок власних коштів (89,5% загального обсягу фінансування), коштів іноземних інвесторів (3,1%) та інших джерел (2,9%). Така тенденція майже не змінюється протягом останніх 10 років. Аналіз результатів обстежень інноваційної діяльності в еко-

номії України, що проводилися Держстатом [2–4], показав, що з 2006 р. щонайменше 80% промислових підприємств України не здійснюють інновації взагалі. Головна причина цього – брак коштів та дорогі кредити. Як наслідок – промислові підприємства мають застарілі технології та високу енергоємність, є залежними від імпортних компонентів і засобів виробництва, випускають товари, яким складно конкурувати не тільки на зовнішньому, а й на внутрішньому ринках. Ці проблеми гальмують темпи економічного зростання та впливають на імідж України. Останні дані Bloomberg Innovation Index показали, що Україна вже на 46 місці (–4 позиції порівняно з попереднім роком) [5]. Такі результати свідчать про неефективність діючої системи державної підтримки інновацій і про необхідність зміни підходів до фінансування розробок та інновацій.

Необхідно розробити нові механізми, які, з одного боку, дозволять інноваторам швидко трансформувати отримані наукові результати у нові товари та робочі місця, а з іншого – враховуватимуть обмеження, встановлені чинними законодавчо-нормативними документами. Потреба запровадження Державної програми створення національних інноваційних продуктів із фінансуванням проєктів на засадах державно-приватного партнерства та формуванням науково-виробничих кластерів для їх реалізації обґрунтована у роботі [6].

Для розробки нового інструменту підтримки інновацій було проаналізовано досвід проектного фінансування в країнах ЄС [7], а також положення Закону України “Про державну допомогу суб’єктам господарювання” від 01.07.2014 р. № 1555-VII і Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб’єктам господарювання на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність” від 07.02.2018 р. № 118. Проведення цього дослідження зумовлено запровадженням Законом України “Про державний бюджет України на 2018 рік” програми “Державна підтримка технологічних інновацій для розвитку промисловості” (код програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету – 1201560, код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету – 0487). Запуск цієї бюджетної програми вимагає визначення підходів до використання коштів, передбачених у державному бюджеті, та механізму відбору проектів, для реалізації яких надається державна підтримка.

Рекомендовано спрямувати бюджетні кошти як державну підтримку на реалізацію промислово-інноваційних проектів, спрямованих на технологічні інновації для розвитку промисловості (далі – промислово-інноваційний проект), на:

- надання державної підтримки проектів, спрямованих на впровадження у виробництво технологічно нових або значно вдосконалених технологічно продуктів та / або процесів;

- покриття витрат, пов’язаних з організацією відбору та супроводу промислово-інноваційних проектів, здійсненням контролю за ефективною реалізацією проектів та цільовим використанням коштів, наданих виробникам. Цей супровід має здійснювати Державна інноваційна фінансово-кредитна установа, що перебуває у підпорядкуванні Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (далі – Мінекономрозвитку, МЕРТ) як головного розпорядника коштів по вказаній бюджетній програмі.

Авторами запропоновано здійснювати державну підтримку реалізації промислово-інноваційних

проектів у двох формах: 1) співфінансування реалізації проектів; 2) часткова компенсація відсотків за кредитами, залученими виробниками для реалізації проектів. Ці форми можуть застосовуватись одночасно.

На нашу думку, державна допомога має надаватися за умови, що суб’єкт господарювання та його проекти відповідають таким критеріям:

- здійснює виробництво за видами економічної діяльності переробної промисловості (секція С КВЕД ДК 009:2010);

- протягом щонайменше одного з останніх трьох років здійснював продуктові та / або процесові інновації і має об’єкти права інтелектуальної власності;

- повна вартість інвестиційно-інноваційний проекту не перевищує максимальний дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в один з останніх трьох років;

- метою проекту є продуктова та / або процесова інновація у промисловості; продуктова інновація, спрямована на випуск засобів виробництва та проміжних товарів для промисловості;

- до реалізації проекту залучено щонайменше одного резидента України: наукову установу (в розумінні пункту 16 статті 1 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”) та / або заклад вищої освіти (в розумінні пункту 7 статті 1 Закону України “Про вищу освіту”), та / або суб’єкт господарювання для отримання науково-технічного (прикладного) результату (в розумінні пункту 27 статті 1 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”);

- термін реалізації проекту не перевищує 24 місяці;

- вартість проекту становить не менше 10 млн грн (без урахування податку на додану вартість).

Загальна сума державної підтримки, вказана Виробником за одним чи кількома проектами за обома формами підтримки, не повинна перевищувати порогові значення (без урахування податку на додану вартість) для різних категорій суб’єктів підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Максимальна сума державної підтримки, що може надаватися Виробнику на відшкодування витрат на реалізацію проектів

(млн грн)

Спрямованість проекту	Суб’єкти малого підприємництва	Суб’єкти середнього підприємництва	Суб’єкти великого підприємництва
Нові продукти	20	40	60
Значно вдосконалені технологічно продукти	15	30	50
Нові процеси	15	30	40
Значно вдосконалені технологічно процеси	10	20	30

Максимальний розмір державної підтримки як частка у загальній кошторисній вартості проекту (без урахування податку на додану вартість) за

обома формами підтримки також не повинен перевищувати порогові значення для різних категорій суб'єктів підприємництва (табл. 2).

Таблиця 2

Максимальна частка державної підтримки, що може надаватися Виробнику на відшкодування витрат на реалізацію проекту

(%)

Види державної допомоги	Суб'єкти малого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти великого підприємництва
Підтримка прикладних (промислових) досліджень	80	75	65
Підтримка науково-технічних (експериментальних) розробок	60	50	40
Підтримка інноваційної діяльності суб'єктів середнього та малого підприємництва	50	50	–
Підтримка інноваційної діяльності	50	50	15

Обирати проекти має Міжвідомча комісія при Мінекономрозвитку, до складу якої увійдуть як державні службовці, так і експерти Національного комітету з промислового розвитку, наукових установ, закладів вищої освіти.

Передувати відбору має комплексна експертиза промислово-інноваційних проектів за такими напрямками:

1. Виробничо-технологічна експертиза на базі таких критеріїв:

- новизна технічних рішень проекту (інноваційний продукт / процес новий для ринку чи новий для підприємства);
- фаза реалізації проекту (наближеність до впровадження у виробництво);
- наявність виробничої бази, науково-технологічного доробку та компетенцій персоналу Виробника та співвиконавців для реалізації проекту;
- відсутність критичної залежності інноваційного продукту від імпорту сировини та компонентів;
- обґрунтованість термінів та заходів для реалізації проекту.

2. Фінансово-економічна експертиза на базі таких критеріїв:

- а) Ринкова перспектива та імпортозаміщення:
- вихід на зовнішні ринки;
 - заміщення імпортованих товарів виробничого призначення та зменшення залежності від їх поставок (передусім із Російської Федерації);
 - забезпечення проміжними товарами Виробників кінцевої продукції – резидентів України;
 - забезпечення засобами виробництва суб'єктів господарювання – резидентів України;
 - наявність замовників – резидентів України на інноваційний продукт / процес;
 - цінові конкурентні переваги інноваційного продукту;

– якісні конкурентні переваги інноваційного продукту.

б) Соціально-економічна перспектива:

- збільшення кількості та якості робочих місць на території України;
 - підвищення рівня локалізації виробництва, розвиток суміжних виробництв і збільшення доданої вартості;
 - збільшення продуктивності праці;
 - підвищення ефективності загального бізнес-процесу (рентабельності);
 - збільшення надходжень до бюджетів різних рівнів;
 - заощадження матеріальних ресурсів, зниження енергоспоживання;
 - скорочення відходів виробництва.
- в) Фінансова спроможність Виробника:
- обґрунтованість планованих фінансових ресурсів для реалізації проекту;
 - наявність у Виробника необхідних фінансових ресурсів для реалізації усього проекту, з урахуванням суми державної допомоги та підтверджених обсягів співфінансування з боку третіх осіб;
 - відповідність заявлених у проекті статей витрат категоріям витрат, указаних нормативно.

Перевага надається проекту, якщо:

- 1) заявник уклав меморандум про співпрацю із замовником інноваційного продукту / процесу, який претендує на отримання державної допомоги.
- 2) замовник на інноваційний продукт / процес бере участь у співфінансуванні проекту в обсязі щонайменше 5% його кошторисної вартості;
- 3) Виробник та співвиконавці мають досвід спільної реалізації промислово-інноваційних проектів.

Організацію проведення комплексної експертизи забезпечує Державна інноваційна фінансово-кредитна установа. У першу чергу має бути проведена виробничо-технологічна експертиза. Якщо

проект відповідатиме зазначеним вище критеріям, то проводиться фінансово-економічна експертиза, якщо ні – він відхиляється.

Комісія на підставі презентації заявника проекту та висновків комплексної експертизи під час засідання ухвалює рішення щодо можливості надання

державної підтримки, її форм та обсягів для кожного проекту в межах загального обсягу бюджетного фінансування або відмови у наданні державної підтримки проекту. Процедура надання державної допомоги на реалізацію промислово-інноваційного проекту подана на рис. 1.

Рис. 1. Процедура надання державної допомоги на реалізацію промислово-інноваційного проекту

За результатами відбору Державна інноваційна фінансова-кредитна установа має укласти договори надання державної підтримки реалізації промислово-інноваційних проектів із заявниками. Також вона має в подальшому контролювати ефективність реалізації проекту і цільове використання бюджетних коштів.

У разі незавершення реалізації проекту або відчуження суб'єктом господарювання протягом трьох років після закінчення реалізації проекту основних засобів або майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створених (придбаних) за рахунок державної підтримки проекту, Комісія не буде розглядати наступні проекти, подані таким суб'єктом господарювання, протягом трьох років з дати виявлення порушень.

Зазначені пропозиції опрацьовано з експертами Національного комітету з промислового розвитку, спеціалістами Мінекономрозвитку, Антимонопольного комітету та покладено в основу проекту Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті з метою державної підтримки технологічних інновацій для розвитку промисловості та проекту Порядку встановлення

відповідності та відбору промислово-інноваційних проектів, спрямованих на технологічні інновації для розвитку промисловості, реалізація яких здійснюється за державної підтримки. Документи підтримано Мінекономрозвитку та направлено на погоджено у центральні органи виконавчої влади (лист від 19.06.2018 р. № 3902-01/26101-03).

Запропонований механізм охоплює кілька видів допустимої державної допомоги, а саме, підтримку прикладних (промислових) досліджень, підтримку науково-технічних (експериментальних) розробок, підтримку інноваційної діяльності суб'єктів середнього та малого підприємництва, підтримку інноваційної діяльності. У подальшому спектр інструментів планується розширити і доповнити, зокрема розробити підходи до надання інвестиційної допомоги для дослідницьких інфраструктур в інтересах розвитку промисловості, підтримки інноваційних кластерів, допомоги в дослідженнях в напрямі точного (щадного) землеробства в агропромисловому комплексі. Ці інструменти широко застосовуються в країнах ЄС, створюючи підґрунтя для інноваційного розвитку і промисловості, і агропромислового комплексу, і сектору послуг.

Список використаних джерел

1. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України за період 2014–2016 років (за міжнародною методологією). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. 2009: стат. зб. / Державний комітет статистики України. Київ, 2010. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_nay_zb.htm

3. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України за період 2008–2010 років (за міжнародною методологією). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_obs_inov_d.htm
4. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України за період 2012–2014 років (за міжнародною методологією). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_obs_inov_d.htm
5. Jamrisko M., Lu W. The U.S. Drops Out of the Top 10 in Innovation Ranking. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-01-22/south-korea-tops-global-innovation-ranking-again-as-u-s-falls>
6. Гіршфельд А., Саліхова О. Чи втретє Україна шлях до Клубу заможних держав // Урядовий кур'єр. 04.10.2017. № 186 (6056).
7. Саліхова О. Б. Високотехнологічні виробництва: від методології оцінки до піднесення в Україні: монографія / НАН України, Інститут економіки та прогнозування. Київ, 2012. 624 с.

References

1. Obstezhennia innovatsiinoi diialnosti v ekonomitsi Ukrainy za period 2014–2016 rokiv (za mizhnarodnoiu metodolohiieiu) [Survey of innovation activity in the Ukrainian economy, 2014-2016]. (2017). *www.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm [in Ukrainian].
2. Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini. 2009: stat. zb. [Scientific and innovative activity in Ukraine. 2009: Statistical Yearbook]. (2010). Kyiv: Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. *www.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_nay_zb.htm [in Ukrainian].
3. Obstezhennia innovatsiinoi diialnosti v ekonomitsi Ukrainy za period 2008–2010 rokiv (za mizhnarodnoiu metodolohiieiu) [Survey of innovation activity in the Ukrainian economy, 2008-2010]. (2011). *www.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_obs_inov_d.htm [in Ukrainian].
4. Obstezhennia innovatsiinoi diialnosti v ekonomitsi Ukrainy za period 2012–2014 rokiv (za mizhnarodnoiu metodolohiieiu) [Survey of innovation activity in the Ukrainian economy, 2012-2014]. (2015). *www.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_obs_inov_d.htm [in Ukrainian].
5. Jamrisko, M., & Lu, W. (2018). The U.S. Drops Out of the Top 10 in Innovation Ranking. *www.bloomberg.com*. Retrieved from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-01-22/south-korea-tops-global-innovation-ranking-again-as-u-s-falls> [in English].
6. Hirshfeld, A., & Salikhova, O. (2017). Chy vtrouie Ukraina shliakh do Klubu zamozhnykh derzhav [Will Ukraine pave the way to the Club of the wealthy States]. *Uriadovyi kurier – Government courier*, 186 (6056) [in Ukrainian].
7. Salikhova, O. B. (2012). *Vysokotekhnolohichni vyrobnytstva: vid metodolohii otsinky do pidnesennia v Ukraini* [High-tech production: from the methodology of valuation to uplift in Ukraine]. Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia [in Ukrainian].

Е. Б. Салихова,

доктор экономических наук,
ведущий научный сотрудник отдела инновационной политики,
экономики и организации высоких технологий,
ГУ “Институт экономики и прогнозирования НАН Украины”;

О. В. Крехивский,

кандидат физико-математических наук,
советник Президента Союза химиков Украины

Новый механизм государственной поддержки технологических инноваций для развития промышленности

Впервые предложен механизм государственной помощи на реализацию промышленно-инновационных проектов отечественных промышленных предприятий, который заключается в ее софинансировании и частичной компенсации процентов по привлеченным кредитам. Определены критерии установления соответствия заявителя и проекта, а также базовые показатели производственно-технологической и финансово-экономической экспертизы проекта. Предложена процедура предоставления государственной помощи на реализацию промышленно-инновационных проектов.

Ключевые слова: *технологические инновации, промышленно-инновационный проект, комплексная экспертиза, государственная помощь, государственно-частное партнерство.*

O. B. Salikhova,

DSc in Economics,

Leading Researcher, Department of Innovation Policy and Economics,

and Organization of High Technologies,

State Organization "Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine";

O. V. Krekhivsky

PhD in Physics and Mathematics,

Advisor to the President of the Union of Chemists of Ukraine

A New Mechanism for State Support to Technological Innovation for Industrial Development

Although innovation is defined as a priority in the strategic documents of the Ukrainian government, its trends of 2006–2016 show that nearly 80% of the Ukraine's industrial enterprises were not innovating. Innovation activities were carried out mainly by large enterprises, of which 4–5% created new products or improved existing products (processes). 80–85% of innovations were acquisitions (mainly imports) of ready technologies in form of machinery; 95–100% of the innovations costs were covered by companies' own funds. Such results give evidence of the inefficiency of the current system of government support for innovation and the need to change approaches to financing development and innovation.

The authors are first to propose a mechanism for government support to the implementation of industrial-innovative projects at domestic industrial enterprises, which involves co-financing of project implementation and partial compensation of interest on loans involved in project implementation. The criteria for applicant and project compliance and principal indicators of the industrial-technological and financial-economic expertise of projects are determined.

The procedure for providing government support to industrial-innovative projects is proposed, which implementation will allow for social and economic effects: higher level of production localization and more jobs in Ukraine, higher added value of production; stimuli to the development of related industries; increased revenues to budgets of various levels; technological effects: building scientific and technical competencies and technology development, grown competitiveness of the domestic industry, created objects of intellectual property rights, created scientific and production clusters; market effects: access to foreign markets, import substitution and lower dependence on imported supplies (primarily from the Russian Federation), supplies of intermediate goods (materials, units, units, parts and components) to end-product manufacturer, supplies of investment goods (means of production) to business entities, higher profitability, higher flexibility of production, higher labor productivity, better consumer quality of manufactured goods; environmental effects: saved material resources, reduced energy consumption, reduced production waste, reduced pollution.

Key words: *technological innovations, Industrial Innovation Project, complex examination, state support, public-private partnership.*

Бібліографічний опис для цитування:

Саліхова О. Б., Крехівський О. В. Новий механізм державної підтримки технологічних інновацій для розвитку промисловості // Статистика України. 2018. № 2. С. 30–35.